

УДК 574.52(282.247.326.8)

**БІОРИЗНОМАНІТТЯ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА
“УРОЧИЩЕ ПРИОРИЛЬСЬКЕ” (ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ)**

Б. А. Барановський, Т. В. Миколайчук, Н. І. Загубиженко, А. О. Александрова

*Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара,
Дніпропетровськ, Україна, boris_baranovski@mail.ru*

**BIODIVERSITY OF LANDSCAPE RESERVE “TRACT PRIORIL'S'KE”
(DNIPROPETROVSK PROVINCE)**

B. A. Baranovs'ky, T. V. Mikolaichuk, N. I. Zagubizhenko, A. O. Aleksandrova

Oles' Gonchar Dnipropetrovsk National University, Dnipropetrovsk, Ukraine, boris_baranovski@mail.ru

Ландшафтний заказник місцевого значення “Урочище Приорільське”, розташований у північній частині Юр'ївського району Дніпропетровської області (на межі з Харківською областю) у басейні р. Оріль. Він включає ділянки заплави Оріль, каналу Дніпро-Донбас і обхідного каналу, привододільно-балкового ландшафту. На території заказника “Урочище Приорільське” розташовані лучні, лучно-болотні комплекси, водойми, перелоги (степові ділянки, які відновлюються), штучні смугові лісонасадження, деревно-чагарникові угруповання, які самовідновлюються.

Флора території заказника “Урочище Приорільське”, складається з 461 виду та відрізняється значним різноманіттям екоморф. На його території зареєстровано 4 види рослин із Червоної книги України та 9 видів з Червоного списку Дніпропетровщини (разом із червонокнижними).

До червонокнижних належать ковила волосиста та Лесінга (*Stipa capillata* L., *S. lessingiana* Trin. et Rupr.), шафран сітчастий (*Crocus reticulatus* Steven ex Adams), тюльпан дібровний (*Tulipa quercetorum* Klokov et Zoz). Види, що охороняються на обласному рівні: оман високий (*Inula helenium* L.), гіацинтік блідий (*Hyacinthella leucophaea* (K. Koch) Schur), горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), півники карликові (*Iris pumila* L.), пухирник звичайний (*Utricularia vulgaris* L.)

Рослинність водойм доволі різноманітна, що зумовлено високим різноманіттям гідрологічних умов водойм. Рослинність річки Оріль розповсюджена уздовж обох берегів по зональному типу. У руслі переважають угруповання рдесника пронизанолистого (*Potamogeton perfoliatus* L.), до складу яких входять кушир занурений (*Ceratophyllum demersum* L.), рдесник гребінчастий (*Potamogeton pectinatus* L.), водяний жовтець фенхелевидний (*Batrachium foeniculaceum* Gilib.), частуха ланцетна (*Alisma lanceolatum* With.), хара (*Chara* sp.), вероніка струмкова (*Veronica beccabunga* L.), їжача голівка пряма (*Sparganium erectum* L.), омег водяний (*Oenanthe aquatica* L.), сусак зонтичний (*Butomus umbellatus* L.) із домішкою нитчастих водоростей та ентероморфи. Уздовж берегів фрагментарно розповсюджені стрічковидні фітоценози рогозу вузьколистого (*Typha angustifolia* L.), очерету південного (*Phragmites australis* L.) із включенням куги озерної (*Scirpis lacustris* L.), бульбокомишу морського (*Bolboschoenus maritimus* (L.) Palla), рогозу широколистого (*Typha latifolia* L.), лепешняка великого (*Glyceria maxima* (C. Hartm.) Holmberg).

Рослинність каналу Дніпро-Донбас представлена зональним типом заростання. Від медіалі каналу до берега послідовно розташовані угруповання куширу зануреного та водяного жовтецю фенхелевидного з участю водопериці колосистої (*Myriophyllum spicatum* L.). Далі вздовж берегової смуги повітряно-водяної рослинності (шириною 1,5–3,0 м) складаються переривчастими стрічковидними ценозами очерету, рогозу вузьколистого, рогозу Лаксмана (*Typha laxmanii* L.), бульбокомишу морського, куги озерної та Табернемонтана (*Scirpus tabernaemontani* C. C. Gmel.) із включенням сусака зонтичного, частухи подорожникової (*Alisma plantago-aquatica* L.) та ланцетолистої, мітлиці повзучої, а на межі із зануреною рослинністю – фрагментів жабурника звичайного (*Hydrocharis morsus-ranae* L.) та ряски малої (*Lemna minor* L.). На відкритих плесах до заростей повітряно-водяних рослин приєднуються угруповання ряски триборозенчастої з наводним ярусом ряски горбаті.

Рослинність заплавних озер, розташованих у безлісній заплаві р. Оріль, досить одноманітна, представлена зональним типом заростання з поясом гелофітів, складеним угрупованнями очерету, переривчастими смугами рогозу вузьколистого з включенням омега водяного, фітоценозами куширу зануреного та рдесника гребінчастого з куширом зануреним, що часто займають значні площі. Зона занурених рослин складена угрупованнями куширу зануреного, куширу з водоростю *Nitella*.

На ділянці русла р. Оріль фітопланктон різноманітний, характеризується як реофільний, складається з п'яти систематичних груп, представлених приблизно 50 видами й різновидами. Восени, взимку та в період ранньої весни у складі фітопланктону абсолютно домінують діатомові водорості. Найчастіше зустрічалися представники родів *Diatoma*, *Navicula*, *Cyclotella*, *Nitzschia*, *Synedra*, *Pinnularia*, *Gyrosigma*, *Stephanodiscus*, *Gomphonema*, *Surilella*, *Melosira*. У значно меншій кількості на цей час розвиваються вольвоксові (роди *Volvox*, *Pandorina*), зелені ниткуваті (рід *Spirogyra*), евгленові (рід *Euglena*). В інших водоймах склад водоростей менш різноманітний. Улітку, з підвищенням температури, помітно збільшується різноманіття та кількість водоростей в одиниці об'єму. В якісному відношенні діатомові водорості поступово віддають першість зеленим одноклітинним і ниткуватим водоростям родів *Pandorina*, *Volvox*, *Chlamydomonas*, *Pediastrum*, *Closterium*, *Actinastrum*, *Scenedesmus*, *Coelastrum*, *Cladophora*. За кількісними показниками діатомові залишаються провідною групою. У складі фітопланктону на цей час

з'являються пірідінієві (*Peridinium*), евгленові (*Euglena*, *Phacus*) та синьозелені (*Anabaena*, *Oscillatoria*, *Nostoc*) водорості. У мілководних озерах спостерігається масовий розвиток цианобактерій.

Зоопланктон водних об'єктів заказнику різноманітний. До складу зоопланктофауни входить 38 видів і форм: коловертки – 19, гіллястовусі ракоподібні – 10, веслоногі ракоподібні – 9. Найбільшу кількість видів виявлено в руслі Оріль – 35, в каналі Дніпро–Донбас – 16, у заплавах озер – 13 видів. На ділянці старого русла р. Оріль зоопланктон типово реофільний, представлений всіма основними групами. Провідна роль належить коловерткам, для яких характерне найвище видове різноманіття. Нижчі ракоподібні представлені меншою кількістю видів, однак вони численніші. На менш трансформованих ділянках, де заростання русла вищою водною рослинністю оптимальне, зоопланктонні угруповання відрізняються найвищим видовим різноманіттям. За умов відсутності макрофітів і підвищеної замуленості води зустрічаються лише альфа-бета-сапробні коловертки *Brachionus calyciflorus*, *B. angularis*, *Filinia longiseta* та евритопні нижчі ракоподібні *Chydorus sphaericus*, *Eucyclops serrulatus*, *Thermocyclops crassus*. Тут домінують коловертки – індикатори органічного забруднення: *B. calyciflorus*, *B. angularis*, *Rotaria rotatoria*, *F. longiseta*. Гіллястовусі та веслоногі ракоподібні представлені евритопними нечисленими видами (*Bosmina longirostris*, *Chydorus sphaericus*, *Cyclops strenuus*, *Simocephalus vetulus*, *Mesocyclops leuckarti*).

У складі бентофауни виявлено 62 види донних безхребетних, що належать до 14 систематичних груп. У руслі р. Оріль зообентос багатий і різноманітний. На біотопах надмірно зарослих ділянок водотоків зафіксовано багато суто заростевих форм (*Uncinails uncinata*, *Limnaea ovata*, *Procladius choreus*, *Psectrocladius psilopterus*, *Cricotopus silvestris*). У складі донного населення каналу Дніпро–Донбас переважають малощетинкові черви, молоски, хірономіди, клопи, личинки жуків. У малих водотоках відмічено збіднення видового різноманіття та зменшення чисельності як наслідок замулення та заростання.

Таким чином, бентофауна заказника “Урочище Приорільське” характеризується значним різноманіттям. За видовим різноманіттям досліджені ділянки можна розмістити в такій послідовності: річка Оріль (58 видів), канал Дніпро–Донбас (27 видів), малі водотоки (20 видів). Рідкісних і зникаючих видів гідробіонтів не виявлено, за винятком кліща *Piona coccinea* (Koch). Територія заказника “Урочище Приорільське” відрізняється значним флористичним різноманіттям та наявністю рідкісних і зникаючих видів. Водойми знаходяться у більш трансформованому стані внаслідок гідробудівництва каналу Дніпро–Донбас і порушення природного гідрологічного режиму. Заповідний режим буде сприяти збереженню та збагаченню біологічного різноманіття території заказника.